

kontekst historyczny, stanowiłaby nieodzowną pomoc, zwłaszcza gdyby odsyłała do literatury pomocniczej.

Bez wątpienia pracę należy uznać za gruntowną i wartą przeczytania. Jest nie tylko cennym źródłem informacji na temat najistotniejszego sanktuarium w archidiecezji katowickiej i związanego z nim najdonioślejszego wydarzenia w ciągu roku, ale ponadto pomaga poznać wycinek historii relacji państwo – Kościół oraz treść katolickiej nauki społecznej, dostosowanej przez biskupów do konkretnych uwarunkowań. Ponadto trzeba podkreślić, że praca oparta na źródłach nigdy nie traci na swej aktualności, ponieważ ich badanie pod różnym kątem umożliwia wydobywanie kolejnych informacji, stawianie coraz dojrzszych pytań i wyciąganie nowych wniosków.

ks. Szymon Resiak

Mieczysław Polak, *Prezbiterologia pastoralna. Pastoralna tożsamość współczesnego prezbitera*, Poznań 2017 (Studia i Materiały 180), 224 s.

Dobiega kresu epoka Kościoła, dla którego oparciem było środowisko, w jakim istniał. Obecnie to środowisko nie wspiera już nie tylko faktu bycia członkiem Kościoła, ale i faktu bycia chrześcijaninem. Obie te rzeczywistości przestały być czymś oczywistym i jawią się jako sprawa osobistej decyzji. Prowadzi to do spadku liczby praktykujących wiernych, a to z kolei niemal nieuchronnie – do spadku powołań nosicieli kościelnego urzędu. W tym kontekście rodzą się pytania: Co dalej? Czy Kościół przetrwa w realiach ponowoczesnego świata, w którym króluje radykalny pluralizm, relatywizm i sceptycyzm, a nierzadko i nihilizm? Dla ludzi wierzących przyszłość Kościoła spoczywa w rękach Boga. Chrystus przyobiecał Kościołowi, że moce ciemności go nie przemogą i że będzie istniał aż do skończenia świata (por. Mt 16,18; 28,20). Obiecał też Kościołowi Ducha Świętego. To On nim kieruje i go prowadzi (por. J 14,26; 15,26; 16,13). Istotnym czynnikiem pewności przetrwania Kościoła w zsekularyzowanym świecie jest nie tylko obietnica Chrystusa, ale i Jego obecność w eklezjalnej wspólnotcie Ludu Bożego, gwarantowana przez pasterską posługę urzędowego kapłaństwa. Dzięki tej diakonii Kościół trwa w wewnętrznej komunii z Chrystusem i otrzymuje Jego łaskę, prawdę, kierownictwo i wsparcie, by mógł być dla wszystkich i dla każdego „znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jednościi całego rodzaju ludzkiego” (LG 1). Zrozumienie wagi tego pasterskiego posługiwania na rzecz kościelnej wspólnotty przyczyniało się do systematycznego krystalizowania się na gruncie chrześcijańskiej tradycji zrębów „nauki o prezbiterze jako głóscieliu słowa, szafarzu sakramentów i przewodniku powierzonej mu wspólnotty

wiernych”¹. W tym kontekście może dziwić fakt, że mimo wielu wypowiedzi *Magisterium Ecclæsiæ* na temat „prezbiterologii pastoralnej”, na gruncie katolickiej teologii jest bardzo niska świadomość potrzeby nauki o prezbiteracie dedukowanym z posoborowej wizji urzeczywistniania się Kościoła. Nie sposób więc w tym świetle nie zgodzić się z autorem omawianej publikacji, że „brak eklezjologicznej refleksji nad pastoralną tożsamością i posłannictwem prezbiterów to jedna z głównych przyczyn niepokojącego faktu, że mimo upływu pięćdziesięciu lat od zakończenia II Soboru Watykańskiego, mimo pokoleniowej wymiany pasterzy Kościoła, wychowywanych i kształconych w posoborowym okresie, w praktyce pastoralnej nadal dominuje myślenie nader pragmatyczne i klerykalne w duchu osiemnastowiecznej wizji opata Stefana von Rautenstraucha” (s. 13). Odpowiedzią na ten niewątpliwy brak jest oryginalna – nie tylko w nazwie – nowa publikacja ks. dra hab. prof. UAM Mieczysława Polaka pt. *Prezbiterologia pastoralna. Pastoralna tożsamość współczesnego prezbitera*. Jej oryginalność polega przede wszystkim na tym, że Autor w swojej pracy podejmuje wyrosłą na gruncie posoborowej eklezjologicznej koncepcji teologii pastoralnej refleksję składającą się z trzech etapów postępowania badawczego. Przypomnijmy, że pierwszy etap – ontyczny czy też kryteriologiczny – umożliwia poznanie zawartej w Bożym Objawieniu i Tradycji Kościoła zbawczej woli Boga o charakterze uniwersalnym i niezmiennym; etap drugi – kariologiczny – umożliwia poznanie zbawczej woli Boga związanej z przestrzenno-czasowymi uwarunkowaniami ludzkiej egzystencji; etap trzeci to wniosek pastoralno-prakseologiczny, wyrażający aktualne imperatywy pastoralnego działania.

Teologiczna ontologia prezbiteratu ujawnia te aspekty posługi prezbitera, które mają uniwersalny charakter, to znaczy mogą i muszą być brane pod uwagę *semper et ubique*. Owe aspekty składają się na „teologiczny model prezbiteratu”, czyli – jak to określił Jan Paweł II – na jego „pastoralno-teologiczną tożsamość”². Właściwe i pogłębione poznanie tej tożsamości jest niezbędnym warunkiem, a jednocześnie bezpiecznym przewodnikiem i decydującym bodźcem do rozwoju duszpasterskiej działalności Kościoła” (por. PDV 11). Najbardziej istotne znaczenie ma w tym wypadku służebny charakter prezbiteratu. W związku z powyższym w pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Teologiczna ontologia pastoralnej tożsamości prezbitera”, Autor podejmuje trzy tematy wpisujące się w teologiczną tożsamość prezbiteratu: (1) Prezbiterat w służbie uobecniania w świecie zbawczego misterium Jezusa Chrystusa – „Najwyższego Pasterza” (1 P 5,4); (2) Prezbiterat w służbie aktualizacji chrześcijańskiego powołania do apostołstwa; (3) Służebność prezbiteratu w relacji do „pełni świętego posługiwa-

¹ Kongregacja Duchowieństwa, List okólny *Kapłan – głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Poznań 1999, s. 5.

² *Prezbiterat – służebne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa*. Katecheza wygłoszona podczas środowcowej audiencji generalnej (31.03.1993), w: *Wierzę w Kościół jeden, święty, powszechny i apostołski*, Citta del Vaticano 1996, s. 269.

nia”(LG 21), przysługującej biskupom. Refleksja kairolologiczna nad prezbiteratem pozwala rozpoznać te aspekty posługi prezbitera, które – jako uwarunkowane czasem i przestrzenią – nie mają charakteru uniwersalnego i niezmiennego, a zatem są zobowiązaniem wchodzącym w *hic et nunc*. W drugim rozdziale została w związku z tym przedstawiona kairolologiczna analiza posoborowego kryzysu prezbiterialnej tożsamości. Autor odwołuje się przede wszystkim do wypowiedzi kościelnego Magisterium, i to zarówno gdy chodzi o prezentację „ewangelicznego rozeznania” owego kryzysu, jak i wyłaniających się na tym podłożu „pastoralnych wyzwań”, czego specyficznym wyrazem jest z jednej strony postulat „nowej ewangelizacji” Jana Pawła II, a z drugiej profetyczny apel papieża Franciszka o „duszpasterskie nawrócenie”. W związku z powyższym drugi rozdział: „Kairolologiczny wymiar pastoralnej tożsamości prezbitera” składa się z trzech paragrafów: (1) „Ewangeliczne rozeznanie” posoborowego kryzysu prezbiterialnej tożsamości; (2) „Pastoralne wyzwania” posoborowego kryzysu prezbiterialnej tożsamości; (3) Prezbiterialna służebność w kontekście pastoralnego programu „nowej ewangelizacji” (PDV 82) i „duszpasterskiego nawrócenia” (EG 25). Trzeci rozdział, zgodnie z metodologicznymi założeniami, poświęcony jest pastoralnej prakseologii posługi prezbitera. Warto w tym momencie podkreślić, że w tradycyjnej refleksji nad prezbiteratem prakseologiczne wymogi pastoralne z reguły rozpatrywano w kontekście pasterskiego *agere*, czyli duszpasterskiego wymiaru Kościoła, wyodrębniając w tych ramach prezbiterialną odpowiedzialność za uobecnianie w świecie prorockiej, kapłańskiej i królewskiej misji Chrystusa. Natomiast w magisterialnych wypowiedziach z ostatnich lat zawiera się dość wyraźna sugestia, wskazująca na potrzebę wyznaczenia prymatu w pastoralnej refleksji nad prakseologicznym obliczem prezbiteratu problematyce związanej z *presbyterorum vita* w jego misteryjnym i komunijnym wymiarze, a nie – jak dotąd – problematyce dotyczącej *presbyterorum ministerio*, zgodnie zresztą z normatywem scholastycznej zasady: *agere sequitur esse*. Tę sugestię jako pierwszy ucieleśnił Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji apostolskiej o formacji prezbiterów we współczesnym świecie, zwracając przy tym uwagę, że związek prezbitera z Jezusem Chrystusem, a w Nim z Jego Kościołem jest nade wszystko osadzony w samym fakcie **bycia** prezbiterem na mocy konsekracji – namaszczenia sakramentalnego – a dopiero wtórnie, choć nie mniej istotnie, w pasterskim **działaniu**, czyli w misji i w posłudze (por. PDV 16). Tak więc Jan Paweł II, odwołując się do nauczania Vaticanum II (por. KK 5), prakseologiczne imperatywy posługi prezbitera wpisał w trojaki wymiar strukturalny Kościoła, rozpatrywanego jako tajemnica, komunია i misja (por. ChL). W związku z powyższym Autor w trzech paragrafach podjął następujące tematy: (1) Prezbiterialna służebność w Kościele – Tajemnicy; (2) Prezbiterialna służebność w Kościele – Komunii; (3) Prezbiterialna służebność w Kościele – Misji.

Prezentując publikację, warto na koniec podkreślić, iż tzw. prezbiterologia przez szereg stuleci do tego stopnia zdominowała teologiczną refleksję nad misją

Kościół, że kiedy na uniwersytetach w 1777 roku pojawiła się poświęcona tej refleksji autonomiczna dyscyplina teologiczna, nazwana teologią pastoralną, uznano, że przedmiotem jej zainteresowania jest nie co innego, jak właśnie posługa prezbitera, postrzeganego przy tym jako jedyny podmiot zbawczego posłannictwa Kościoła. Zainicjowana w ubiegłym stuleciu krytyka takiego – klerykalnego – rozumienia teologii pastoralnej w okresie posoborowym zaowocowała wypracowaniem nowej koncepcji tej dyscypliny, która zyskała miano eklezjologicznej, właśnie z uwagi na przewyższenie jej jednostronnej – prezbiterialnej orientacji. Niestety, ta skądinąd pożądana i niezbędna korekta spowodowała z kolei zepchnięcie na dalszy plan refleksji nad prezbiteratem, i to do tego stopnia, że w strukturze studiów seminaryjnych dla prezbiterologii pastoralnej zabrakło miejsca. Posoborowy kryzys kościelnego prezbiteratu z jednej strony, a ewangelizacyjne wyzwania trzeciego tysiąclecia z drugiej ujawniły na nowo potrzebę i doniosłość pogłębionej i wszechstronnej refleksji nad tożsamością prezbitera i jego posłannictwem w Kościele – Komunii. W tę nagłą potrzebę wpisuje się oryginalne opracowanie ks. Polaka, który systematyzuje i porządkuje zgodnie z metodologicznymi wymaganiami naukowej i posoborowej teologii praktycznej „prezbiterologię pastoralną”.

ks. Bogdan Biela

Ks. Ryszard Kamiński, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii pastoralnej*, Siedlce 2017, 254 s.

Książka została napisana przez nestora polskich pastoralistów, ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego z KUL, jako postulat środowiska teologiczno-pastoralnego w Polsce. Teologia praktyczna stosuje metody badawcze adekwatne do jej normatywnego i praktycznego charakteru. Jako że jest nauką dynamiczną, musi poszukiwać metod badawczych adekwatnych do badań złożonej rzeczywistości społeczno-religijnej i eklezjalnej. Chodzi tu jednak nie tylko o zintensyfikowanie poszukiwań metodologicznych w teologii pastoralnej, ale przede wszystkim o większe zaangażowanie w metodykę pisania prac promocyjnych wszystkich stopni, aby te prace były profesjonalnie wykonane i odznaczały się wysokimi wartościami naukowymi. Z pewnością praca ks. Kamińskiego stanowi pomoc w osiągnięciu powyższego celu.

Opracowanie nosi tytuł: *Metodyka pisania prac promocyjnych z teologii praktycznej*. Obecne w tytule słowo „metodyka” wskazuje, że zawiera ona zbiór zasad, reguł i dyrektyw, dotyczących skutecznego opracowania i opublikowania pracy promocyjnej. Z kolei termin „praca promocyjna” w opracowaniu odnosi się do prac licencjackich, magisterskich i doktorskich. Są to bowiem prace, które po